

З В І Т

про науково-організаційну діяльність

Відділення історії Академії наук вищої освіти України у 2014 році

Професорсько – викладацький склад Відділення історії займає активну позицію в питанні вирішення актуальних проблем вітчизняної науки і освіти сьогодення. Його зусилля спрямовані на поглиблення інтеграційних процесів історичної науки і освіти, тобто на налагодження скоординованої діяльності різних наукових, (в т.ч. і АНВОУ), громадських організацій і установ, органів законодавчої та виконавчої влади, окремих індивідів, що працюють у сфері історичної науки і освіти й можуть уособлювати соціальне замовлення на зміст історії як навчальної дисципліни. Стратегічне значення цієї інтеграції - досягнення єдності, повної взаємодії соціальної (народної пам'яті), історіографії (наукової історії) та історичної освіти. Забезпечення консенсусних підходів до трактувань історичного минулого в найбільш принципових моментах ідеологічно неоднорідними політичними силами суспільства, представниками різних вікових груп, пересічними громадянами і науково-освітньою елітою. Подолання у діяльності і ціннісних установах як учених-істориків, так і організаторів історичної освіти дезінтеграційних тенденцій. Чітке дотримання ними принципу адекватності історії і освіти, відповідності усталеним світовим оцінкам та висновкам. Насамперед, відмови від будь якої їх політизації. Академіки відділення докладають багато зусиль у справу формування історичної свідомості молодих громадян України, національної самосвідомості, як невід'ємного сегменту світової цивілізації. Усвідомлюючи, що історія має вирішальне значення у формуванні етнічної та національної ідентичності, акцентують увагу вихованців на розрізненні персональної і колективної ідентичності, засвоєння ними розуміння необхідності взаємодії між суспільством і особою. Наголошують - національна ідентичність, це свідомий вибір і залежність від раціональних чинників – усвідомлення суб'єктом ідентифікації (особою, етнічною групою) історичних, громадських, політичних цінностей, що виконують місію підґрунтя етнічної ідентифікації які є, як правило незмінними.

У час військового протистояння, нав'язаного нам російським агресором, доречно підкреслити важливу роль вітчизняних істориків – освітян, наших колег у веденні запеклої інформаційної війни, у «битві» за правду сьогодення, актуалізації досвіду вирішення військових та політичних

криз набутого попередніми поколіннями українського народу, у формуванні в суспільстві соціального оптимізму, почуття патріотизму та самодостатності. Навести з цього приводу твердження «залізного канцлера» Отто фон Бісмарка про те, що викладач історії в об'єднаній Німеччині відіграв значно більшу роль, ніж сила зброї та вправність війська. Шукаючи ж відповідь, що сталося з братнім начеб то колись нам народом, історики знаходять її у яскравого французького есеїста, поета та філософа Поля Валері (1871-1945), який стверджував, що: «Історія є найнебезпечнішим витвором хімії інтелекту... Вона снує марення, п'янить народи, творить для них хибні спогади, перебільшує їх прагнення, роз'ятрує давні рани, вабить сновидіннями, спричиняє манію величі, або шал переслідування, робить їх жовчними, пихатими, нестерпними й зарозумілими». Свідченням прозорливості великого громадянина Франції слугують події, які відбуваються у Росії принаймні з початку ХХІ століття. Зміст виступу її президента на зустрічі з молодими істориками, (відзначимо, саме з тими, хто щойно вступив на шлях цієї невичерпно багатогранної, захоплюючої і соціально значущої науки, хто формувався як особистість в останні чотирнадцять років путінсько-медведівського правління), в якому не знайшлося місця жодному науковому меседжу, проте політиканство та ксенофобія, знаходили позитивний відгук в усіх учасників цього зібрання. Саме в таких специфічних для всіх українських патріотів, умовах працюють і творять наші колеги по академічному цеху.

У знаменний рік 200-річчя від дня народження велетня національного духу Тараса Григоровича Шевченка у академіків відділення з'явилося чимало цікавих розвідок, в яких новими гранями засяяв всепланетарний обшир таланту українського МАЙСТРА. Значний інтерес новизною змісту, глибиною проникливості долею героя та його творчого доробку, деталізацією та інформаційною насиченістю викликає монографія відомого громадського діяча, письменника, краєзнавця, дослідника історії Визвольної боротьби українського народу першої половини ХХ століття, уродженця м. Горлівки, Донецької області, мешканця Києва - академіка Михайла Ковалю: «Шевченкіана Михайла Гаврилка» (*Коваль Р. Шевченкіана Михайла Гаврилка /Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»/Р.М. Коваль. – Київ: Історичний клуб Холодний Яр»; Київ, Центр ДЗК, 2014.-104с.; іл. - (Серія «Видатні українці» .- Кн.5)*), в якій вперше розглянуто та піддано аналізу шевченкіану, створену впродовж двох перших десятиліть ХХ ст., в роки революційного підпілля, перебування в буцегарнях, еміграції, під час 1-ї світової війни та російської окупації України 1919-1920-х років малознаним нині талановитим полтавським художником, скульптором, поетом і вояком, – повстанським отаманом, організатором війська Українських січових

стрільців та Сірої дивізії Армії УНР, громадським діячем Михайлом Омеляновичем Гаврилком.

Суголосними піднятій Романом Ковалем темі стали і статті професора Володимира Ляхоцького: *Тарас Шевченко: з історії постання перших пам'ятників великому Кобзареві в Казахстані, Північній пальмірі та Україні* (*Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / ред. кол. С.А. Копилов та інші. – КПНУ імені І.Огієнка, 2014. - №7. – С.127 -135) й *Велетень духу – геній думки, слова і пензля у просторі всесвіту і часу* (*Післядипломна освіта України.* - /Гол. ред. В.В.Олійник. - К., УМО НАПНУ, 2014.- №2.- С.17-21)

У світовій практиці поцінування діяльності вченого та педагога - вихід у світ підручника, або ж навчального посібника віднесено до найбільш поважних його досягнень. Тому відділення щиро вітало колег – академіків з творчими успіхами на педагогічній ниві. Своє життя у педагогічному процесі поточного навчального року розпочали навчальні посібники академіка зі Львова професора Миколи Петровича Гетьманчука: *Історія української культури: навчальний посібник для студентів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України.* – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014.-348 с.; й *Теорія міжнародних відносин:термінологічних словник.* – Львів: Тріада плюс, 2014. – 318 с. та київського професора Юрія Макаровича Мальчина *Історія місцевого самоврядування України.* – К: Вид-во поліграфічного центру Академії муніципального управління, 2014. – 292 с.

Успішно проходять на історичному факультеті Одеського національного університету імені І.І.Мечникова апробацію програми, розроблені професоркою Оленою Валентинівною Сминтиною з дисциплін за освітньо-кваліфікаційним рівнем – бакалавр зі спеціальності *Геоархеологія, Природа та розвиток культури і суспільства.* ОКР магістра - *Культурне освоєння Північно-Західного Причорномор'я у додержавну добу.* Професора Михайла Слободяника: *документознавець рекрутингових і кадрових агенцій; документознавець бізнес-структур; документознавець, менеджер електронної документації; документознавець, аналітик управлінської інформації, викладач фахових дисциплін,* які реалізуються в практиці у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ) м.Києва.

Свіжою друкарською фарбою радують читачів монографії академіків Миколи Гетьманчука *Міжнародний імідж України.* – Львів: Академія Сухопутних військ ЗС України, 2013.-206 с., Романа Ковалю *Отаман Зелений / Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр» / Р. М. Коваль.* – Київ:

Історичний клуб «Холодний Яр»; Київ, «Наш формат», 2014. – 564 с.; іл. – (Серія «Отаманія ХХ ст.». – Кн. 3), другий том дослідження Володимира Белінського *Москва-ординська*.- К.: Вид-во ім.Олени Теліги. - 2014. - 425 с. та том перший книги *Україна-Русь*. – Тернопіль: Вид-во Богдан.-2014.- 396 с.

В електронному ресурсі знайшла свого читача й монографія, створена у співавторстві з Сергієм Олійником Олександра Завальнюка *Українська Галицька армія на Поділлі (липень 1919-травень 1920 рр.)*. - 2014 р.-16,8 др. арк.

Вагомим внеском у вітчизняну мемуаристику стали два видання спогадів упорядником, яких виступив академік Роман Коваль: *Медвинське повстання: Спогади / Р. М. Коваль, П. Б. Гоголя*. Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». – Київ: Історичний клуб «Холодний Яр»; Кам'янець-Подільський, «Медобори-2006», 2014. – 224 с.; іл. – (Серія «Отаманія ХХ ст.». – Кн. 6) та *Монкевич Б. «Похід Болбочана на Крим»: Спогади / Редактор-упорядник Р. М. Коваль*. Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр». – Київ: Історичний клуб «Холодний Яр»; Київ, «Наш формат», 2014. – 272 с.; іл. – (Серія «Українська воєнна мемуаристика». – Кн. 7).

Одним із переконливих показників творчого потенціалу вченого є кількість опублікованих статей за той, чи інший період. Таким чином, звітуючись за наукову роботу, здійснену у році, що минає, відділення констатує наявність у його доробку близько ста досліджень, видрукованих у різних виданнях, в т.ч. електронних, одна третина з яких – у фахових виданнях, вісім – у іноземних. Серед останніх, зокрема, публікації академіків Олени Сминтиної: *Cultural Resilience Concept as an Instrument of Interdisciplinary Studies of Human Response to Glob. - Climate Change in the Black Sea Region on the Pleistocene-Holocene Boundary Abstracts of 20th Annual Conference of European Association of Archaeologists*.- 2014.- P.398; *Joint Supervision of a PhD Student in Frames of European Academic Mobility Programs: Pre-Conditions, Mechanisms and Outcomes*.- Abstracts of 20th Annual Conference of European Association of Archaeologist. – P.488; *The Allerod in the Northwestern Black Sea region: Climate change and human adaptation*.- Proceedings of the 2nd Plenary Conference of IGCP 610 «From the Caspian to Mediterranean: Environmental Change and Human Response during the Quaternary». – Baku: Nafta-Press.- 2014.- P.124-127; *Smyntyna, Olena; Goncharenko, Alisa Population of Mountain Crimea during the Allerod: Human adaptation to global climate change*. – Proceedings of the 2nd Plenary Conference of IGCP 610 «From the Caspian to Mediterranean: Environmental Change and Human Response during the Quaternary». – Baku: Nafta-Press. – 2014. - P. 128 -

131; Smyntyna, O. Environment in Soviet and Post-Soviet archaeology. - Humans and environment: new archaeological perspective for the twenty-first century. – Oxford: Oxford University press. – 2014.- P. 27 – 44

та Леоніда Тимченка: *Leonid I. Timchenko, Nikolay S. Petrovskiy and Natalia I. Kokriatskaia* Laser beam image classification methods with the use of parallel-hierarchical networks running on a programmable logic device", *J. Opt. Eng.* 53(10), 103106 (Oct 27, 2014). doi:10.1117/1.OE.53.10.103106. (JCR impact-factor =0,959), *Timchenko Leonid, Kutayev Yuriy, Cheporniuk Sergey, Kokriatskaya Nataliya, Yarovyuy Andriy, Denysova Alyona* A new approach to detection of noise-distorted signals based on the method of S-preparation *Journal of J. IET Image Processing, Volume 8, Issue 11, November 2014, p. 627 – 638. DOI: 10.1049/iet-ipr.2013.0471, 02 May 2014. (JCR Impact Factor:0,93), Leonid I. Timchenko, Nikolay S. Petrovskiy and Natalia I. Kokriatskaia / Laser beam image classification methods with the use of parallel-hierarchical networks running on PLD// Book of Abstracts: BIHTEL 2014 X International Symposium on Telecommunications. – Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, 2014. – P. 38.*

Серед чи не найскладніших у творчому процесі науковців традиційно вважається жанр рецензій. Найкращими цього року склад відділення визнав опубліковані у 5 та 6 числах 2014 р. друкованого органу Слав'яністичного університету журналі «Університет» рецензії на два томи колективної монографії *Україна з найдавнішого часу – XVIII ст. Цивілізаційний контекст пізнання. /М.Ф. Юрій, Л.М. Алексійович, Я.С. Калакура, О.А. Удод та інші.- Тернопіль: Астон, 2012.- Кн.1.- 700 с. та Україна XIX – початку ХХ ст. Цивілізаційний контекст пізнання. /М.Ф. Юрій, Л.М. Алексійович, Я.С. Калакура, О.А. Удод та інші. - Тернопіль: Астон, 2013.- Кн.2.- 696 с. академіка Сергія Клапчука. Хороше враження у процесі знайомства з ними формують вдала їх архітектоніка, коректність та висока наукова культура автора, прагнення рецензента позбутися, в міру можливості, суб'єктивізму в оцінці надбань та висновків, викладених у праці дослідниками, широкий аналітичний інструментарій, використаний ним при аналізі твору, глибина суджень, доступність мови...*

Не бракувало цього року у вчених часу і на підготовку та участь у симпозіумах, конференціях, семінарах, круглих столах, інших академіях, метою яких був розгляд розмаїття актуальних фахових проблем сучасності, до яких сьогодні дотичні студії академіків відділення. В цілому, вони стали учасниками 64 наукових форумів, в т.ч. 18 міжнародних. Рекордсмени у

цьому питанні - професори Олександр Завальнюк, Олена Сминтина та Анатолій Шатохін.

Для ілюстрації багатомимірності тематики зібрань науковців приведемо лише по кілька назв проблематики у розв'язанні якої брали участь наші колеги з історичного цеху. Так, Олександр Михайлович зацікавлено працював на конференціях та науково-методичних семінарах: *Вдосконалення змісту історичної освіти в загальноосвітній школі України; Просвіта: минуле і сучасне; Самоврядування у Кам'янці-Подільському: історія і сучасність; Духовні витоки Поділля: митці в історії краю; Велика Вітчизняна війна: уроки історії; XIV Подільська історико - краєзнавча конференція; Придніпровські соціально-гуманітарні читання; Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України: історія релігії на теренах Поділля та Південно-Східної Волині.*

Олена Валентинівна взяла участь у обговоренні актуальних питань розвою Європейської асоціації археологів; тематики - *Від Каспію до Середземного моря: зміни оточуючого середовища та відповідь на них людини протягом четвертинного періоду; Екологічний підхід в радянській археології: від географічного нігілізму до емпіричного плюралізму.*

Анатолій Миколайович висловив свою думку, зокрема на конференціях: *Українське суспільство: єдність через розмаїття; Менеджмент XXI століття: проблеми і перспективи; Наш рідний край; Політичні аспекти викладання соціально – гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах України.*

У виконанні держбюджетних НДР беруть участь академіки В.Ляхоцький, О.Сминтина та А.Шатохін.

9 із 15 членів відділення входять до складу спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора наук зі спеціальностей 07.00.01 - Історія України, 07.00.02 – Всесвітня історія, 27.00.02. – Документознавство, архівознавство, 25.00.02 – Механізми державного управління та інш. (Г. Гетьманчук, В. Добровольська, О. Завальнюк, С. Клапчук, Л.Ляхоцький, Ю. Мальчин, М. Слободяник, О.Сминтина, М. Фролов). Із них четверо: О. Завальнюк, М. Слободяник, О.Сминтина та М. Фролов їх очолюють.

Входять до складу чисельних редколегій, в тому числі, 6 фахових видань, крім вище зазначених осіб також академік Р.Коваль.

Недержавними нагородами цього рока відзначені: О.Завальнюк, премією імені Героя України Михайла Сікорського – за досягнення в галузі науково – краєзнавчих досліджень, внесок в охорону історико - культурних пам'яток і розвиток музейної справи України (Президією Національної спілки краєзнавців), Олена Сминтина, знаком За честь и достоинство (рейтинга Достояние Одессы), Анатолій Шатохін, Почесною відзнакою з нагоди 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка

(Президією Всеукраїнського Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта»).

Сьогодні, кожен із науковців та педагогів, хто входить до Відділення історії Академії наук вищої освіти України плідно працює над створенням історіографії та дидактики, які покликані стати інструментом створення новітньої концепції історії України та освіти.

Академік – секретар Відділення історії

В. Ляхоцький